

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૯૨૩૦/૨૦૦૮

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી અકીલ કુરેશી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બિરેન વૈષ્ણવ

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	

ઓલ ઇન્ડિયા સિરામિક ગ્લેઝ એન્ડ ગ્લાસ ફિટ (મિક્સચર) મેન્યુફેક્ચરર્સ

એસોસિએશન અને ૮....અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને ૮....સામાવાળા(ઓ)

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ - ૯ માટે શ્રી દેવન પરીખ, એડવોકેટ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૮ માટે મેસર્સ ત્રિવેદી એન્ડ ગુપ્તા, એડવોકેટ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ - ૩ માટે શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, એડવોકેટ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ માટે શ્રી નિકુંત કે. રાવલ, એડવોકેટ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૭ માટે નાણાવટી એસોસિએટ્સ, એડવોકેટ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૪ - ૯ માટે રુલ બજાવાયેલ

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી અકીલ કુરેશી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બિરેન વૈષ્ણવ

તારીખ : ૨૭/૦૭/૨૦૧૭

મૌખિક ચુકાદો

(દ્વારા : માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી અકીલ કુરેશી)

૧. આ પિટિશન ઓલ ઇન્ડિયા સિરામિક ગ્લેઝ એન્ડ ગ્લાસ ફિટ (મિક્સચર) મેન્યુફેક્ચરિંગ એસોસિએશન અને તેના સભ્યો (જે હવે પછી “સદર એસોસિએશન” તરીકે ઉલ્લેખિત છે) દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે. અરજદારોએ તારીખ ૭.૪.૨૦૦૬ ના રોજનું એક જાહેરનામું પડકાર્યું છે જે હેઠળ આઈટીસી(એચએસ) ક્લાસિફિકેશન્સ ઓફ એક્સપોર્ટ એન્ડ ઇમ્પોર્ટ આઈટમ્સ, ૨૦૦૪-૨૦૦૯ ના પરિશિષ્ટ-૧ (આયાત) માં સુધારો કરીને, બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે બોરિક એસિડની આયાતને કૃષિ મંત્રાલય હેઠળના સેન્ટ્રલ ઇન્સેક્ટીસાઈડ બોર્ડ અને રજિસ્ટ્રેશન કમિટી (ટૂંકમાં “સદર કમિટી”) દ્વારા જારી કરાયેલ આયાત પરમિટને આધીન કરવામાં આવી હતી.

૨. ટૂંકી હકીકતો નીચે મુજબ છે. અરજદાર નં. ૧ સિરામિક ગ્લેઝ અને ગ્લાસ ફિટ (મિક્સચર) ના ઉત્પાદકોનું એક એસોસિએશન છે. અરજદાર નં. ૨ થી ૯ તેના સભ્યો છે. સદર એસોસિએશનના સભ્યો સિરામિક્સ ગ્લેઝ અને ગ્લાસ ફિટ

(મિક્સચર) ના ઉત્પાદનમાં રોકાયેલા છે. આવી ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિ માટે, તેઓને મોટી માત્રામાં બોરિક એસિડની જરૂર પડે છે. અમને જણાવવામાં આવ્યું છે કે ટાઈલ્સને ગ્લેઝ (ચમક) આપવા માટે બોરિક એસિડનો ઉપયોગ થાય છે. બોરિક એસિડનો ઉપયોગ કૃષિમાં વિવિધ પ્રકારના જંતુનાશક ઉપયોગોની તૈયારીમાં પણ થાય છે. આમ, બોરિક એસિડના જંતુનાશક અને બિન-જંતુનાશક ઉપયોગો છે. અરજદારો બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે બોરિક એસિડનો ઉપયોગ કરે છે.

૩. બોરિક એસિડની જરૂરિયાત પૂરી કરવા માટે, અરજદારો આયાત પર ખૂબ આધાર રાખતા હતા. અરજદારોના જણાવ્યા અનુસાર, ભારતમાં બોરિક એસિડના ઉત્પાદકો ખૂબ ઓછા છે. સ્થાનિક બજારમાં બોરિક એસિડની કિંમત આંતરરાષ્ટ્રીય બજાર કરતાં ઘણી વધારે છે. લાંબા સમય સુધી, બોરિક એસિડની આયાત મુક્તપણે માન્ય હતી અને કોઈ શરતોને આધીન નહોતી. જો કે, સ્થાનિક ઉત્પાદકોએ ભારત સરકારને આયાત પર પ્રતિબંધ મૂકવા માટે રજૂઆત કરી હતી જેથી અરજદારો જેવા બોરિક એસિડના વપરાશકારો તેમની પાસેથી બોરિક એસિડ ખરીદવા મજબૂર બને. એ બાબત દર્શાવવામાં આવી છે કે તારીખ ૧.૬.૨૦૦૪ ના રોજ, બોરેક્સ મેન્યુફેક્ચરર્સ એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયાએ કૃષિ મંત્રાલયને નીચે મુજબ વિગતવાર રજૂઆત કરી હતી:

“ભારતમાં મૂલ્યવર્ધનની ખોટ

બહુરાષ્ટ્રીય કંપનીઓએ કુદરતી બોરોન અયસ્ક (ઓર) ના ખાણકામ વિસ્તારોમાં જ બોરિક એસિડ ઉત્પાદન પ્લાન્ટ સ્થાપ્યા છે. તેમનો દરેક

પ્રયાસ મૂલ્યવર્ધિત તૈયાર ઉત્પાદન વેચવાનો અને ભારતીય ઉત્પાદકોને કાચા માલનો પુરવઠો નિરુત્સાહિત કરવાનો છે, જેથી ભારતમાં મૂલ્યવર્ધનને નિરુત્સાહિત કરી શકાય અને પોતાના દેશમાં આવક મહત્તમ કરી શકાય. પરિણામે, બોરિક એસિડના શ્રમ-સઘન ભારતીય ઉત્પાદકો ધીમે ધીમે બંધ થઈ રહ્યા છે અને હજારો કામદારો પોતાની રોજગારી ગુમાવી રહ્યા છે.

ઇન્સેક્ટીસાઇડ્સ એક્ટ બોરિક એસિડના અંતિમ ઉપયોગ અંગે આયાતકાર દ્વારા આપવામાં આવેલી બાંધધરીના આધારે કસ્ટમ્સ દ્વારા આયાત કન્સાઇનમેન્ટ્સને કિલયર કરવાની પરવાનગી આપતો નથી. એ સ્વીકૃત હકીકત છે કે કસ્ટમ્સ વિભાગ કન્સાઇનમેન્ટ્સ કિલયર થયા પછી ઉત્પાદનના અંતિમ ઉપયોગની ચકાસણી/નિયમન કરવાની સ્થિતિમાં નથી.

તેથી, નમ્રતાપૂર્વક રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે બોરિક એસિડની આયાત પૂર્વે આયાતકારો દ્વારા નોંધણી સંબંધિત ઇન્સેક્ટીસાઇડ્સ એક્ટની જોગવાઈઓ લાગુ કરવામાં આવે અને તદનુસાર કસ્ટમ્સ સત્તાવાળાઓને આયાત કન્સાઇનમેન્ટ્સ કિલયર કરતાં પહેલાં આયાતકારોની નોંધણીની ચકાસણી કરવા જણાવવામાં આવે.”

૪. ફરી એકવાર તારીખ ૭.૬.૨૦૦૪ ના રોજ, બોરેક્સ મેન્યુફેક્ચરર્સ એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયાએ કૃષિ મંત્રાલયને પત્ર લખ્યો જેમાં નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું હતું:

“તેથી, નમ્રતાપૂર્વક રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે બોરિક એસિડની આયાત પૂર્વે આયાતકારો દ્વારા નોંધણી સંબંધિત ઇન્સેક્ટીસાઇડ્સ એક્ટની કલમ ૯(૩) ટી આઇ હેઠળની જોગવાઈઓ લાગુ કરવામાં આવે અને ૧૨૪મી/૨૧૧મી બેઠકમાં આરસી દ્વારા પહેલેથી જ ઘડવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકા (ઔદ્યોગિક ઉપયોગ/બિન-કૃષિ/જાહેર આરોગ્ય હેતુઓ માટે રજિસ્ટ્રેશન પરમિટ/લાઇસન્સ/આયાત પરમિટ જારી કરવા માટેની માર્ગદર્શિકા) માં મહેરબાની કરીને સુધારો કરવામાં આવે અને આયાત માટે જરૂરી નોંધણી મેળવવા માટે ફરજિયાત આવશ્યકતા કરવામાં આવે-કારણ કે વિવિધ ઉદ્યોગોમાં બોરિક એસિડના તમામ અંતિમ ઉપયોગો માત્ર તેના જંતુનાશક/નીંદણનાશક/ફૂગનાશક ગુણધર્મોને કારણે છે.

તદનુસાર, ફેરોમોન્સ પીબી-રોપેલ, બીટીઆઇ, ટ્રાઇકોડર્મા, લીમડો વગેરે જેવા અન્ય ઘણા સમાન કેસો માટે કરવામાં આવ્યું છે તેમ, બોરિક એસિડની આયાત માટે નોંધણી મેળવવા માટે તારીખ ૧લી એપ્રિલ, ૨૦૦૪ થી લાગુ નવી માર્ગદર્શિકા મહેરબાની કરીને જારી કરવામાં આવે અને કસ્ટમ્સ સત્તાવાળાઓને આયાત કન્સાઇનમેન્ટ્સ કિલયર કરતાં

પહેલાં આયાતકારોની નોંધણી ચકાસવા માટે મહેરબાની કરીને જણાવવામાં આવે.”

પ. તારીખ ૧૭.૬.૨૦૦૪ ના રોજ માનનીય કૃષિ મંત્રી, વિવિધ વિભાગોના સરકારી અધિકારીઓ અને બોરેક્સ મેન્યુફેક્ચરર્સ એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયાના પ્રતિનિધિઓ વચ્ચે યોજાયેલી સંયુક્ત બેઠકની ડ્રાફ્ટ મિનિટ્સ (મુસદ્દા નોંધ) તરફ અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું જેમાં નીચે મુજબ નિષ્કર્ષ કાઢવામાં આવ્યો હતો:

“આ વિગતો ધ્યાને લીધા પછી, માનનીય કૃષિ મંત્રીએ નીચે મુજબના હુકમો પસાર કર્યા હતા:

(૧) બોરિક એસિડના તમામ આયાતકારોએ આયાત માટે રજિસ્ટ્રેશન કમિટી પાસેથી ફરજિયાતપણે નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર મેળવવું પડશે.

(૨) બોરિક એસિડના તેના જંતુનાશક ગુણધર્મોને કારણે વિવિધ ઉદ્યોગોમાં અંતિમ ઉપયોગ તરીકે બોરિક એસિડની આયાતની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં અને જ્યાં સુધી આયાતકારો સદર અધિનિયમ હેઠળ નોંધણી મેળવી ન તે ત્યાં સુધી બોરિક એસિડની ગેરકાયદેસર આયાત રોકવા માટે કસ્ટમ્સ વિભાગને જરૂરી નિર્દેશો મોકલવામાં આવે.

(૩) બોરિક એસિડના સ્વદેશી ઉત્પાદકોએ પણ નોંધણી પ્રમાણપત્ર મેળવવા માટે અરજીઓ સબમિટ કરવી જોઈએ અને તેઓને નોંધણી માટે બે વર્ષનો સમયગાળો આપવામાં આવી શકે છે.”

૬. અરજદારોના જણાવ્યા અનુસાર, બોરિક એસિડના સ્થાનિક ઉત્પાદકો દ્વારા કરવામાં આવેલા આવા પ્રયાસોના કારણે, કૃષિ મંત્રાલયે તારીખ ૨૬.૦૮.૨૦૦૫ ના રોજ એક પરિપત્ર જારી કરીને બિન-જંતુનાશક ઉપયોગ માટે બોરિક એસિડની આયાત પર અમુક નિયંત્રણો મૂક્યા હતા. સદર પરિપત્ર નીચે મુજબ વંચાય છે:

“અધોહસ્તાક્ષરકર્તાને ઉપર દર્શાવેલ વિષય પર આ વિભાગના તારીખ ૧૭.૧૨.૨૦૦૪ ના સમાન નંબરના પત્રવ્યવહારનો સંદર્ભ આપવા અને જણાવવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે કે સક્ષમ સત્તાધિકારીની મંજૂરીથી એવો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે કે આ સંદર્ભમાં અગાઉ જારી કરાયેલ તમામ સૂચનાઓનું અધિક્રમણ કરીને હવેથી બોરિક એસિડની આયાત માત્ર નીચેનાના આધારે જ માન્ય રાખવામાં આવશે:

(૧) જંતુનાશક ઉપયોગના સંબંધમાં રજિસ્ટ્રેશન કમિટી દ્વારા જારી કરાયેલ નોંધણી પ્રમાણપત્ર, અથવા

(૨) બિન-જંતુનાશક ઉપયોગના સંબંધમાં સંબંધિત વહીવટી મંત્રાલય/વિભાગની ભલામણો પર રજિસ્ટ્રેશન કમિટી દ્વારા જારી કરાયેલ આયાત પરમિટ.”

૭. અરજદારના વિદ્ધાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, બોરિક એસિડની આયાત પર નિયંત્રણો લાદવાનું કૃષિ મંત્રાલયના અધિકારક્ષેત્રમાં નહોતું. આવી મુશ્કેલી સમજીને, ભારત સરકારે પરિશિષ્ટમાં સુધારો કરીને આયાત નીતિમાં સુધારો કરતું તારીખ ૭.૪.૨૦૦૬ નું વાદગ્રસ્ત જાહેરનામું બહાર પાડ્યું, જેનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ વંચાય છે:

એક્ઝિમ કોડ	વસ્તુનું વર્ણન	નીતિ	નીતિની શરતો
૨૮૧૦૦૦૨ ૦	બોરિક એસિડ	મુક્ત	બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે બોરિક એસિડની આયાત કૃષિ મંત્રાલય હેઠળના સેન્ટ્રલ ઇન્સેક્ટીસાઇડ બોર્ડ અને રજિસ્ટ્રેશન કમિટી દ્વારા જારી કરાયેલ આયાત પરમિટને આધીન રહેશે.

૮. આ સુધારા અનુસાર, બોરિક એસિડ જે ત્યાં સુધી મુક્ત આયાત નીતિ હેઠળ હતું અને કોઈ શરતને આધીન નહોતું, તેને એવી શરતને આધીન કરવામાં આવ્યું હતું કે બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે તેની આયાત કૃષિ મંત્રાલય હેઠળના સેન્ટ્રલ ઇન્સેક્ટીસાઇડ બોર્ડ અને રજિસ્ટ્રેશન કમિટી દ્વારા જારી કરાયેલ આયાત પરમિટને આધીન રહેશે. આ જાહેરનામાને, અરજદારોએ હાલની પિટિશનમાં પડકાર્યું છે. તેમનો વાંધો એવો છે કે ભારતમાં બોરિક એસિડના ઉત્પાદકો દ્વારા કરવામા આવેલી રજૂઆતો પર તેમને લાભ પહોંચાડવા માટે ભારત સરકાર દ્વારા આ જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. અરજદારો જેવા બિન-જંતુનાશક ઉપયોગો માટે બોરિક એસિડના વપરાશકારોને બોરિક એસિડની સંપૂર્ણ જરૂરિયાત આયાત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવતી નથી,

જેના કારણે તેમને સ્થાનિક બજારમાંથી ખરીદી કરવાની ફરજ પડે છે. અરજદારોના જણાવ્યા અનુસાર, આપું નિયંત્રણ લાદવું ભારત સરકારની સત્તામાં નથી. આ નિર્ણય વાસ્તવિક અને કાયદાકીય અશુદ્ધ દાનત (*મેલા ફાઇલ્સ*) થી પીડાય છે. વિદ્વાન વકીલ એ બાબત તરફ ધ્યાન દોરશે કે ઘણા કિસ્સાઓમાં, નોડલ એજન્સી દ્વારા બોરિક એસિડની જરૂરિયાત પ્રમાણિત કરવામાં આવી હોવા છતાં, સદર કમિટીએ આવી જરૂરિયાતનો માત્ર એક નાનો હિસ્સો જ મંજૂર કર્યો હતો.

૯. બીજી બાજુ, તારીખ ૧૧.૮.૨૦૦૮ ના સોગંદનામામાંથી સામે આવતું યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયાનું વલણ એવું છે કે બોરિક એસિડ મુખ્યત્વે જંતુનાશક ઉપયોગો ધરાવે છે અને તે અત્યંત ઝેરી પ્રકૃતિનું છે. તેથી, સલામતી સુનિશ્ચિત કરવા અને માનવ જીવન અથવા પ્રાણીઓ અથવા પર્યાવરણ માટેના જોખમને રોકવા તથા આવા જંતુનાશકોના દુરુપયોગ અને અનૈતિક ઉપયોગને રોકવા માટે, બોરિક એસિડની આયાતનું નિયમન કરવામાં આવ્યું છે. સોડિયમ સાયનાઇડ, કોપર સલ્ફેટ વગેરે જેવા સમાન અન્ય બહુ-ઉપયોગી જંતુનાશકોના કિસ્સામાં આવા નિયમનકારી પગલાં પૂરા પાડવામાં આવ્યા છે. વધુમાં એવું જણાવાયું છે કે બોરિક એસિડના ઔદ્યોગિક ઉપયોગ માટે જંતુનાશક તેમજ બિન-જંતુનાશક ઉપયોગો છે. પદાર્થની પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને, તેના અનિયંત્રિત ઉપયોગની મંજૂરી આપી શકાય નહીં. તેથી, આવા ઉપયોગનું નિયમન કરવામાં આવે છે. રજિસ્ટ્રેશન કમિટી આયાતકારની જથ્થાની જરૂરિયાતનું મૂલ્યાંકન કરવા અને

વાસ્તવિક જરૂરિયાત પૂરી કરવા માટે તેને પરવાનગી આપવા માટે સક્ષમ હતી. વધુમાં એવું જણાવાયું છે કે માનવ સ્વાસ્થ્ય, વનસ્પતિ, પ્રાણી જીવન અને પર્યાવરણના રક્ષણના હેતુથી જંતુનાશકોનું નિયમન કરવા માટે આ નીતિ ઘડવામાં આવી છે અને ઉત્પાદનનો ઉપયોગ માત્ર તેના ઇચ્છિત હેતુ માટે જ થાય છે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે પણ નિયમન જરૂરી છે. એ બાબત દર્શાવવામાં આવી છે કે જંતુનાશકોનો દુરુપયોગ વસ્તીના આરોગ્ય પર વ્યાપક અસર કરી શકે છે. મલેશિયામાં બોરિક એસિડના કારણે મૃત્યુ થયા હોવાનું જાણીતું છે. એ બાબત દર્શાવવામાં આવી છે કે બોરિક એસિડનો બિન-જંતુનાશક ઉપયોગ માત્ર સિરામિક ટાઇલ્સના ઉત્પાદન પૂરતો સીમિત નથી પરંતુ અન્ય આકસ્મિક ઉત્પાદનોની શ્રેણીમાં પણ છે. આ ઉત્પાદકોમાંથી કોઈએ પણ નિયમન વ્યવસ્થા સામે વાંધો ઉઠાવ્યો નથી. બિન-જંતુનાશક ઉપયોગ માટે બોરિક એસિડના આયાતકારે કૃષિ મંત્રાલયના સંતોષ મુજબ પોતાનો ઇશદો સ્થાપિત કરવો પડે છે અને સદર સત્તા ઇન્સેક્ટીસાઇડ્સ એક્ટ, ૧૯૬૮ (ટૂંકમાં “સદર અધિનિયમ”) ની કલમ ૩૮ માંથી ઉદ્ભવે છે. વધુમાં એ બાબત નિર્દેશિત કરવામાં આવી છે કે સદર કમિટીમાં કૃષિ, રસાયણશાસ્ત્ર વગેરે વિવિધ ક્ષેત્રોના વરિષ્ઠ નિષ્ણાતોનો સમાવેશ થાય છે. વારંવાર બેઠકો યોજવામાં આવે છે જે દરમિયાન સભ્યો આયાતકારોની વાસ્તવિક જરૂરિયાત, ઝેરી પદાર્થને સુરક્ષિત રીતે સંભાળવાની/સંગ્રહ કરવાની ક્ષમતા નક્કી કરવા માટે આયાતકારો દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ ડેટા પર વિચાર-વિમર્શ કરે છે અને આવા પરિબલોને ધ્યાનમાં લઈને આયાતનો વાસ્તવિક જથ્થો માન્ય કરવામાં આવે છે. વધુમાં એ બાબત

દર્શાવવામાં આવી છે કે વર્ષ ૨૦૦૬-૨૦૦૭ માં, બોરિક એસિડની આયાત સ્થાનિક માંગના આશરે ૫૩.૪% જેટલી હતી જેનો અર્થ એ થાય કે માંગનો મોટો હિસ્સો આયાત દ્વારા પૂરો થાય છે.

૧૦. બોરિક એસિડના સ્થાનિક ઉત્પાદકો એવા ખાનગી સામાવાળા(ઓ)એ પણ પદાર્થની ઝેરી પ્રકૃતિ અને આયાત પર નિયમનોની જરૂરિયાત પર પ્રકાશ પાડ્યો છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે એવું જોવા મળ્યું હતું કે કેટલાક આયાતકારો વિવિધ કાયદાઓ હેઠળના નિયંત્રણો અથવા પ્રતિબંધોથી બચવા માટે રાસાયણિક નામોનો ઉપયોગ કરીને ગેરકાયદેસર રીતે જંતુનાશકોની આયાત કરી રહ્યા હતા. બોરિક એસિડના પણ વિવિધ નામો છે અને ખોટી ઘોષણા (મિસ-ડિક્લેરેશન) ની શક્યતા છે. તેથી, સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ એક્સાઈઝ એન્ડ કસ્ટમ્સે તારીખ ૯.૮.૨૦૧૧ નો પરિપત્ર જારી કરીને એવી જોગવાઈ કરી હતી કે ઇન્સેક્ટીસાઈડ્સ એક્ટના પરિશિષ્ટમાં સૂચિબદ્ધ તમામ જંતુનાશકો માટે રજિસ્ટ્રેશન કમિટી પાસેથી નોંધણી અને પરમિટ જરૂરી છે. સામાવાળા નં. ૭ એ તારીખ ૧૫.૬.૨૦૧૭ ના સોગંદનામા સાથે વર્ષ ૨૦૧૫-૨૦૧૬ માં જારી કરાયેલ આયાત પરમિટની વિગતો રજૂ કરી છે. આ ડેટા દર્શાવે છે કે વર્ષ ૨૦૧૫ માટે, વિવિધ સ્થાનિક વપરાશકારોના કિસ્સામાં આયાત માટે ભલામણ કરાયેલ બોરિક એસિડનો કુલ જથ્થો ૨૪,૪૬૯ મેટ્રિક ટન હતો જેની સામે સદર કમિટીએ ૨૧,૬૯૮ મેટ્રિક ટનની આયાત મંજૂર કરી હતી. તેવી જ રીતે, વર્ષ ૨૦૧૬ માં તારીખ ૭.૯.૨૦૧૬ સુધી આવા જથ્થાના આંકડા અનુક્રમે ૧૨,૬૦૭ અને

૯,૨૬૮ મેટ્રિક ટન હતા. સદર સોગંદનામા સાથે, સદર સામાવાળાએ આયાત નીતિમાં સુધારો કરતા તારીખ ૧.૧.૨૦૧૫ ના જાહેરનામાની નકલ પણ રજૂ કરી છે જે નીચે મુજબ છે:

“૩. ઇન્સેક્ટીસાઈડ્સ એક્ટ, ૧૯૬૮ ની કલમ [૯] હેઠળ જંતુનાશકો, ઉંદરનાશકો, ફૂગનાશકો, નીંદણનાશકો વગેરે તરીકે ઉપયોગ કરવાના ઇશદાવાળા તમામ રસાયણો [સદર અધિનિયમ હેઠળ 'જંતુનાશકો' તરીકે ઉલ્લેખિત] માટે આયાત અર્થે ફરજિયાત નોંધણી જરૂરી છે. એવા કિસ્સાઓમાં, જ્યાં 'જંતુનાશક' બિન-જંતુનાશક હેતુ માટે આયાત કરવામાં આવે છે, ત્યાં કૃષિ અને સહકાર વિભાગ હેઠળની રજિસ્ટ્રેશન કમિટી પાસેથી આયાત પરમિટ મેળવવી જરૂરી છે. રજિસ્ટ્રેશન કમિટી જંતુનાશકની આયાત માટે પરમિટ અર્થે નોંધણી મંજૂર કરતી વખતે આયાત માટેની શરતો સ્પષ્ટ કરે છે જેમાં અન્ય બાબતોની સાથે, આયાતના સ્ત્રોતનો સંદર્ભ સામેલ હોઈ શકે છે. નોંધણી પ્રમાણપત્ર અથવા પરમિટ પર નિર્દિષ્ટ કરેલ સ્ત્રોત સિવાય અન્ય કોઈ સ્ત્રોતમાંથી કોઈ પણ 'જંતુનાશક' આયાત કરી શકાશે નહીં, જેવી પણ સ્થિતિ હોય. આ ઉપરાંત, રજિસ્ટ્રેશન કમિટી સલામતી, કાર્યક્ષમતા, ગુણવત્તા વગેરેના સંબંધમાં સમયાંતરે નિયમનકારી માર્ગદર્શિકા જારી કરી શકે છે જેનું આયાતકારો દ્વારા સંપૂર્ણ પાલન કરવું આવશ્યક છે.”

૧૧. રેકર્ડ પરની આવી સામગ્રીના આધારે, અરજદારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી દેવન પરીખે નીચે મુજબની દલીલો રજૂ કરી હતી:

(૧) બિન-જંતુનાશક ઉપયોગ માટે બોરિક એસિડની આયાતનું નિયમન કરવાની સમગ્ર કવાયત સ્થાનિક ઉત્પાદકો દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોના આધારે કરવામાં આવી હતી. ભારત સરકારે નિયંત્રણ લાદ્યું હતું જેથી બોરિક એસિડના વપરાશકારો સ્થાનિક બજારમાંથી ઊંચી કિંમતે બોરિક એસિડ ખરીદવા મજબૂર બને. તેથી ભારત સરકારનો નિર્ણય શુદ્ધ બુદ્ધિપૂર્વકનો (બોના ફાઇડ) નહોતો.

(૨) એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ સમગ્ર કવાયતનો હેતુ બોરિક એસિડના સ્થાનિક ઉત્પાદકોને લાભ પહોંચાડવાનો હતો. જ્યારે વાસ્તવિક જરૂરિયાત સ્થાપિત કરવામાં આવી હોય અને નોડલ એજન્સી દ્વારા તેને યોગ્ય રીતે સમર્થન આપવામાં આવ્યું હોય ત્યારે પણ સદર કમિટી જરૂરી આયાત પરમિટ આપતી નથી. માત્ર નોડલ એજન્સી જ ઉત્પાદન એકમની જરૂરિયાત યોગ્ય રીતે નક્કી કરી શકે છે. સદર કમિટી કોઈ પણ કારણ આપ્યા વિના વાસ્તવિક જરૂરિયાતનો માત્ર એક નાનો હિસ્સો જ મંજૂર કરે છે જેથી અરજદારોને સ્થાનિક બજારમાંથી બોરિક એસિડ ખરીદવાની ફરજ પડે છે.

(૩) વાદગ્રસ્ત જાહેરનામું મનસ્વી, અવાજબી અને સત્તા બહારનું (અલ્ટ્રા વાયર્સ) હતું. આવી આયાતથી મનુષ્યો, પ્રાણીઓ અથવા પર્યાવરણના

સ્વાસ્થ્યને નુકસાન થઈ શકે છે તેવા આધાર પર બિન-જંતુનાશક ઉપયોગો માટે બોરિક એસિડની આયાતનું નિયમન કરવાની સત્તા ભારત સરકાર પાસે નહોતી. તેના કરતાં ઘણા વધુ ઝેરી અથવા વિષેલા પદાર્થો કોઈપણ નિયંત્રણ વિના મુક્તપણે આયાત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

(જ) જંતુનાશકના બિન-જંતુનાશક ઉપયોગોનું નિયમન ઇન્સેક્ટીસાઈડ્સ એક્ટ, ૧૯૬૮ દ્વારા થઈ શકે નહીં, કારણ કે સદર અધિનિયમની કલમ ૩૮ ના આધારે, આવો પદાર્થ સદર અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્રની બહાર રહેશે. તેથી કૃષિ મંત્રાલય પાસે બિન-જંતુનાશક ઉપયોગ માટે આવા પદાર્થની આયાત પર દેખરેખ રાખવાની કોઈ સત્તા નહોતી.

(પ) વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે સ્થાનિક ઉત્પાદકો પર કોઈ નિયંત્રણ રાખવામાં આવ્યું નથી. જો કે ભારત સરકાર સંમત થાય છે કે આવા એકમોની ઇન્સેક્ટીસાઈડ્સ એક્ટ, ૧૯૬૮ હેઠળ નોંધણી થવી જોઈએ, પરંતુ લાંબા સમયથી આ નીતિ લાગુ કરવામાં આવી નથી.

૧૨. ગૌણ કાયદો સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળના કાયદા જેટલું રક્ષણ ભોગવતો નથી તેવી પોતાની દલીલના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલે નીચેના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો હતો:

(એ) (૨૦૦૮) ૫ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૪૧૬ માં રિપોર્ટ થયેલ **એ. સત્યનારાયણ અને અન્ય વિરુદ્ધ એસ. પુરુષોત્તમ** ના કેસમાં, એવી દલીલ કરવા માટે આધાર રાખ્યો હતો કે ભારત સરકારનો નીતિવિષયક નિર્ણય પણ અદાલતી સમીક્ષા (જ્યુડિશિયલ રિવ્યુ) ને આધીન છે. વડી અદાલતોએ તેમની અદાલતી સમીક્ષાની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે, પ્રશ્ન હેઠળના ગૌણ કાયદાની અસરને ધ્યાનમાં રાખીને મુદ્દો નક્કી કરવો જોઈએ. વધુમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે વૈધાનિક નિયમ બંધારણીય યોજનાને સુસંગત બનાવવો જોઈએ. નિયમ મનસ્વી ન હોવો જોઈએ. તે વાજબી હોવો જોઈએ.

(બી) (૧૯૮૯) ૪ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૧૮૭ માં રિપોર્ટ થયેલ **સુપ્રીમ કોર્ટ એમ્પ્લોઈઝ વેલ્ફેર એસોસિએશન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા** ના કેસમાં, જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે જો નિયમો દેખીતી રીતે અન્યાયી અથવા જુલમી અથવા અત્યાચારી હોય અથવા અનધિકૃત હેતુ તરફ નિર્દેશિત હોય અથવા દેશના કાયદાના સામાન્ય સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન કરતા હોય અથવા એટલા અસ્પષ્ટ હોય કે તેમના દ્વારા શું પ્રતિબંધિત છે તે નિશ્ચિતતા સાથે અનુમાન કરી શકાય તેમ ન હોય અથવા એટલા અવાજબી હોય કે તેઓને સોંપાયેલ સત્તા સાથે સાંકળી શકાય તેમ ન હોય અથવા અન્યથા અશુદ્ધ દાનત જાહેર કરતા હોય તો તેઓ અમાન્ય જાહેર થવાને પાત્ર છે.

(સી) (૨૦૦૬) ૩ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૪૩૪ માં રિપોર્ટ થયેલ **બોમ્બે ડાઈંગ એન્ડ મેન્યુફેક્ચરિંગ કંપની લિ. (૩) વિરુદ્ધ બોમ્બે એન્વાયર્નમેન્ટલ એક્શન ગ્રુપ** ના કેસમાં, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે જો કે ગૌણ કાયદાના કિસ્સામાં પણ કાયદાની બંધારણીયતાનું અનુમાન ઉદ્ભવશે, પરંતુ આપો કાયદો માત્ર તે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૨૧ નું ઉલ્લંઘન કરે છે તેવા કારણસર જ નહીં પરંતુ એમઆરટીપી એક્ટની જોગવાઈઓ અવાજબી છે તેવા કારણસર પણ પડકારવા માટે સંવેદનશીલ અથવા નબળો રહેશે.

૧૩. બીજી તરફ, યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી નિકુંત રાવલે રજૂઆત કરી હતી કે ભારત સરકારની નીતિ યોગ્ય છે અને તે માત્ર બોરિક એસિડની આયાતનું નિયમન કરે છે. આવા નિયમનોની જરૂર છે કારણ કે આ પદાર્થ અત્યંત ઝેરી છે. તેનો દુરુપયોગ કે ગેરવહીવટ ન થાય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે અમુક નિયંત્રણો જરૂરી જણાયા હતા જે ગૌણ કાયદાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને આયાત-નિકાસ નીતિમાં સુધારો કરીને લાદવામાં આવ્યા છે. તેમણે વધુમાં ધ્યાન દોર્યું હતું કે વર્ષ ૧૯૯૧ થી, બિન-જંતુનાશક ઉપયોગો માટે જંતુનાશકોની તમામ આયાતનું નિયમન કરવામાં આવે છે. તેથી, આ કોઈ નવી બાબત નથી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આવી આયાતનું નિયમન કરવા માટે કૃષિ મંત્રાલયને નોડલ એજન્સી તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યું છે. સદર કમિટીમાં વિવિધ ક્ષેત્રોના નિષ્ણાતોનો સમાવેશ થાય છે. આયાતકારોની

વાસ્તવિક જરૂરિયાતો જાણવા માટે સદર કમિટીની બેઠકો નિયમિતપણે બોલાવવામાં આવે છે. તેમણે *ધી યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ ફેરોક બોર્ડર્સ લિ. અને અન્ય* (ડબલ્યુએ નં. ૬૩૦/૨૦૧૨, તારીખ ૩.૬.૨૦૧૪ નો ચુકાદો) ના કેસમાં કેરળ હાઈકોર્ટના ચુકાદા તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું હતું, જેમાં ડિવિઝન બેન્ચે ભારત સરકારની નીતિને માન્ય રાખી છે. એ બાબત દર્શાવવામાં આવી હતી કે મૂળ અરજદારો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિવ્યુ પિટિશન તારીખ ૨૮.૨.૨૦૧૭ ના ચુકાદા દ્વારા રદ કરવામાં આવી હતી.

૧૪. ખાનગી સામાવાળા(ઓ) તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી કે.એસ. નાણાવટીએ પણ પિટિશનનો વિરોધ કરતા એવી દલીલ કરી હતી કે આયાત-નિકાસ નીતિમાં સુધારો કરવો અને બોરિક એસિડની આયાતનું નિયમન કરવું એ ભારત સરકારના અધિકારક્ષેત્રમાં સંપૂર્ણપણે આવે છે. બોરિક એસિડ સિવાયના અન્ય તમામ જંતુનાશકો પણ આવા જ નિયંત્રણ નિયમનોને આધીન છે. આ સંદર્ભમાં આયાત નીતિના પરિશિષ્ટ-૧ તરફ અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું. તેમણે આયાત નીતિ [આઈટીસી (એચએસ), ૨૦૧૭] ના પરિશિષ્ટ-૧ ના પ્રકરણ ૩૮ હેઠળની નીતિની શરતો પર પણ આધાર રાખ્યો હતો, જેનો એક ભાગ અમે અગાઉ રજૂ કર્યો છે જે સ્પષ્ટ કરે છે કે એવા કિસ્સાઓમાં જ્યાં જંતુનાશક બિન-જંતુનાશક હેતુ માટે આયાત કરવામાં આવે છે, ત્યાં કૃષિ અને સહકાર વિભાગ હેઠળની રજિસ્ટ્રેશન કમિટી પાસેથી આયાત પરમિટ મેળવવી જરૂરી છે અને નોંધણી પ્રમાણપત્ર અથવા પરમિટ પર નિર્દિષ્ટ કરેલ સ્ત્રોત સિવાય અન્ય કોઈ

સ્ત્રોતમાંથી કોઈ જંતુનાશક આયાત કરી શકાશે નહીં, જેવી પણ સ્થિતિ હોય. એવી જોગવાઈ પણ કરવામાં આવી છે કે આ ઉપરાંત, રજિસ્ટ્રેશન કમિટી સલામતી, કાર્યક્ષમતા, ગુણવત્તા વગેરેના સંબંધમાં સમયાંતરે નિયમનકારી માર્ગદર્શિકા જારી કરી શકે છે, જેનું આયાતકારો દ્વારા સંપૂર્ણ પાલન કરવું આવશ્યક છે. વિદ્વાન વકીલે એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ સુપ્રીમ કોર્ટ ૧૫૧૪ માં રિપોર્ટ થયેલ *ગ્લાસ ચેટ્સ ઇમ્પોર્ટર્સ એન્ડ યુઝર્સ એસોસિએશન અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય* ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

“૬. આયાત અંગેની નીતિ દેશની સામાન્ય આર્થિક નીતિનો અભિન્ન અંગ છે જેમાં માત્ર દેશના આંતરિક કે આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર પર તેની અસર જ નહીં પરંતુ નાણાકીય નીતિ, કૃષિ અને ઉદ્યોગોના વિકાસ અને અન્ય દેશો સાથે મિત્રતા, તટસ્થતા કે દુશ્મનાવટના પ્રશ્નોને સમાવતી દેશની રાજકીય નીતિઓ પર પણ યોગ્ય ધ્યાન આપવાનું હોય છે. આયાત અંગેની કોઈ ચોક્કસ નીતિ તમામ વિવિધ પરિબલોને ધ્યાનમાં રાખીને જનતાના સામાન્ય હિતમાં છે કે કેમ તે અંગે યોગ્ય નિર્ણય પર પહોંચવા માટે કોઈ પણ અદાલત પાસે પૂરતી સામગ્રી ઉપલબ્ધ હોવી મુશ્કેલ હોઈ શકે છે. જો જરૂરી સામગ્રી ઉપલબ્ધ હોય તો પણ એ શક્ય છે કે ઘણા કિસ્સાઓમાં આયાત સંબંધિત કોઈ ચોક્કસ નીતિ-ભલે તે ભારે કસ્ટમ્સ અવરોધની હોય કે સંપૂર્ણ પ્રતિબંધની હોય કે પસંદગીની એજન્સીઓ અથવા માધ્યમોને આયાત સોંપવાની હોય-જનતાના સામાન્ય હિતમાં છે કે કેમ તે

અંગે એક કરતાં વધુ દૃષ્ટિકોણ લઈ શકાય છે. આ પરિસ્થિતિમાં દેશની સરકાર જનતાના સામાન્ય હિતમાં આયાત અંગેની નીતિની અસરોના તેના અંદાજમાં સાચી નથી તેવો પડકાર ફેંકનાર વ્યક્તિ પરનો બોજ ખરેખર ઘણો ભારે રહેશે અને જ્યારે સરકાર કોઈ ચોક્કસ ચીજવસ્તુના સંબંધમાં એવો નિર્ણય કરે છે કે તેની આયાત પસંદગીના માધ્યમ દ્વારા અથવા પસંદગીની એજન્સીઓ મારફતે થવી જોઈએ ત્યારે જ્યાં સુધી તેનાથી વિરુદ્ધનું સ્પષ્ટપણે દર્શાવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી અદાલત એવા અનુમાન પર આગળ વધશે કે તે નિર્ણય સામાન્ય જનતાના હિતમાં છે. પરિણામે, અમે એવી દલીલ સ્વીકારવામાં અસમર્થ છીએ કે આયાતનું સરળીકરણ (કેનલાઈઝ્ડ) કરવામાં આવશે તેવો નિર્ણય સામાન્ય જનતાના હિતમાં સ્વયં અવાજબી નિયંત્રણ નથી. અમે સ્પષ્ટ કરવા માંગીએ છીએ કે જ્યારે કોઈ ચોક્કસ ચીજવસ્તુની આયાતને કેનલાઈઝ કરવામાં આવશે તેવા નિર્ણયને પડકારવો મુશ્કેલ હોઈ શકે છે, ત્યારે કેનલાઈઝેશનના નિર્ણયના અમલીકરણમાં નક્કી કરવામાં આવેલ ચોક્કસ માધ્યમ અથવા એજન્સીની પસંદગીને બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અથવા અન્ય કોઈ મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરે છે તેવા આધાર પર સારી રીતે પડકારી શકાય છે. જો કે હાલના કેસમાં આવો કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કરવામાં આવ્યો નથી. તેથી ઇમ્પોર્ટ્સ કંટ્રોલ ઓર્ડર, ૧૯૫૫ ના ફક્ત ૬(એચ) ની કાયદેસરતા પરનો હુમલો નિષ્ફળ જાય છે. ઇમ્પોર્ટ્સ એન્ડ એક્સપોર્ટ્સ કંટ્રોલ એક્ટ, ૧૯૪૭ ની કલમ ૩ એ હદ સુધી

ખામીયુક્ત છે કે તે સરકારને ઇમ્પોર્ટ્સ કંટ્રોલ ઓર્ડર, ૧૯૫૫ ના ફક્ત ૬(એચ) મુજબ હુકમ કરવાની મંજૂરી આપે છે તેવી દલીલ પણ પરિણામે નિષ્ફળ જાય છે.”

એ.આઈ.આર. ૧૯૬૩ સુપ્રીમ કોર્ટ ૧૪૭૦ માં રિપોર્ટ થયેલ **અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય** ના કેસના ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે ઇમ્પોર્ટ્સ એન્ડ એક્સપોર્ટ્સ (કંટ્રોલ) એક્ટની કલમ ૩(૧) હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તાઓ માત્ર ભારતના પ્રદેશમાં માલના પ્રવેશના સ્થળે આયાત પર પ્રતિબંધ મૂકવા કે નિયંત્રિત કરવા પૂરતી મર્યાદિત નથી પરંતુ આયાત કરેલા માલના ત્યારબાદના નિકાલને નિયંત્રિત કરવા સુધી પણ વિસ્તરે છે. વધુમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે માલની આયાતના નિયંત્રણના સંબંધમાં અપનાવવાની નીતિ, જે વિવિધ બાબતો પર નિર્ભર હોવી જોઈએ, તેને ધ્યાનમાં લેવાનું કામ યોગ્ય સત્તાધિકારીનું છે અને અદાલતોનું નથી.

૧૫. પરસ્પર વિરોધી દલીલોની સમીક્ષા કરવા માટે, અમે સંબંધિત વૈધાનિક જોગવાઈઓની નોંધ લઈ શકીએ છીએ.

ધ ઇન્સેક્ટીસાઈફ્સ એક્ટ, ૧૯૬૮

૧૬. ઇન્સેક્ટીસાઈફ્સ એક્ટ, ૧૯૬૮ ઘડવાના હેતુઓ અને કારણોનું કથન દર્શાવે છે કે એપ્રિલ અને મે ૧૯૫૮ ના મહિનાઓમાં, ઝેરી જંતુનાશકો સાથે

ખોરાકના દૂષિત થવાથી ઉદ્ભવેલી ફૂડ પોઈઝનિંગના પરિણામે કેરળ અને મદ્રાસ રાજ્યોમાં ઘણા લોકોના મોત થયા હતા. બીજા ઘણા લોકો ગંભીર રીતે બીમાર પડ્યા હતા. તેથી ભારત સરકારે આવા ફૂડ પોઈઝનિંગના કેસોના સંજોગોની તપાસ કરવા અને ભવિષ્યમાં આવી ઘટનાઓ ટાળવા માટે જરૂરી પગલાં અંગે અહેવાલ આપવા માટે એક સભ્યના કમિશનની નિમણૂક કરી હતી. પાછળથી પણ ફૂડ પોઈઝનિંગના કિસ્સા પ્રકાશમાં આવ્યા હતા. તેથી, ખોરાક અને જંતુનાશકો વગેરેના દૂષિત થવાથી ઉદ્ભવતા ફૂડ પોઈઝનિંગના ભયનો સામનો કરવા માટે ઇન્સેક્ટીસાઈડ્સ એક્ટ, ૧૯૬૮ ઘડવામાં આવ્યો હતો. તેથી સદર અધિનિયમ મનુષ્યો અથવા પ્રાણીઓ માટેના જોખમને રોકવાના હેતુથી અને તેની સાથે સંકળાયેલી બાબતો માટે જંતુનાશકોની આયાત, ઉત્પાદન, વેચાણ, પરિવહન, વિતરણ અને ઉપયોગનું નિયમન કરવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો.

- સદર અધિનિયમની કલમ ૩ ની કલમ (ઈ) 'જંતુનાશકો' શબ્દની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ આપે છે:
'જંતુનાશક' એટલે
- (૧) પરિશિષ્ટમાં નિર્દિષ્ટ કરેલ કોઈપણ પદાર્થ; અથવા
- (૨) એવા અન્ય પદાર્થો (ફૂગનાશકો અને નીંદણનાશકો સહિત) કે જે કેન્દ્ર સરકાર, બોર્ડ સાથે વિચાર-વિમર્શ કર્યા પછી, સત્તાવાર ગેઝેટમાં જાહેરનામા દ્વારા, સમયાંતરે પરિશિષ્ટમાં સામેલ કરી શકે છે; અથવા
- (૩) આવા કોઈપણ એક અથવા વધુ પદાર્થો ધરાવતી કોઈપણ બનાવટ;”

- સદર અધિનિયમની કલમ ૫ રજિસ્ટ્રેશન કમિટીની રચના સાથે સંબંધિત છે. તેની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ, કેન્દ્ર સરકારે એક અધ્યક્ષ અને વધુમાં વધુ પાંચ વ્યક્તિઓની બનેલી એક રજિસ્ટ્રેશન કમિટીની રચના કરવાની રહે છે, જેઓ ફૂડ્સ કંટ્રોલર, ઇન્ડિયા અને ભારત સરકારના પ્લાન્ટ પ્રોટેક્શન એડવાઇઝર સહિત બોર્ડના સભ્યો રહેશે, જે જંતુનાશકોના ફોર્મ્યુલાની ચકાસણી કર્યા પછી અને મનુષ્યો અને પ્રાણીઓ માટે તેમની કાર્યક્ષમતા અને સલામતી અંગે આયાતકાર અથવા ઉત્પાદક દ્વારા કરવામાં આવેલા દાવાઓની ખાતરી કર્યા પછી જંતુનાશકોની નોંધણી કરશે, અને સદર અધિનિયમ હેઠળ સોંપવામાં આવે તેવા અન્ય કાર્યો કરશે.

- કલમ ૯ જંતુનાશકોની નોંધણી સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૯ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈપણ જંતુનાશકની આયાત અથવા ઉત્પાદન કરવા ઇચ્છતી કોઈપણ વ્યક્તિ આવા જંતુનાશકની નોંધણી માટે રજિસ્ટ્રેશન કમિટીને અરજી કરી શકે છે અને આવા દરેક જંતુનાશક માટે અલગ અરજી રહેશે.

- સદર અધિનિયમની કલમ ૧૩ લાઇસન્સ આપવા સાથે સંબંધિત છે. તેની પેટા-કલમ (૧) એવી આવશ્યકતા રાખે છે કે કોઈપણ જંતુનાશકનું ઉત્પાદન કરવા અથવા વેચવા, સંગ્રહ કરવા અથવા વેચાણ માટે પ્રદર્શિત કરવા અથવા વિતરણ કરવા અથવા કોઈપણ જંતુનાશકના ઉપયોગ સાથે વ્યાપારી પેસ્ટ કંટ્રોલ કામગીરી હાથ ધરવા ઇચ્છતી કોઈપણ વ્યક્તિ,

લાઈસન્સ આપવા માટે લાઈસન્સિંગ અધિકારીને અરજી કરી શકે છે. કલમ ૧૩ ની પેટા-કલમ (૩) હેઠળ, લાઈસન્સિંગ અધિકારી નિયત કરવામાં આવે તેવા નમૂનામાં અથવા તેવી શરતે લાઈસન્સ આપી શકે છે.

- સદર અધિનિયમની કલમ ૨૦ હેઠળ, કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર જરૂરી સંખ્યામાં ઇન્સ્પેક્ટરોની નિમણૂક કરી શકે છે. સદર અધિનિયમની કલમ ૨૧ ઇન્સેક્ટીસાઈડ ઇન્સ્પેક્ટરોના અધિકારો નિર્ધારિત કરે છે જેમાં કોઈપણ પરિસરમાં પ્રવેશવાની અને તપાસ કરવાની સત્તાનો સમાવેશ થાય છે કે જ્યાં તેમને એવું માનવાને કારણ હોય કે સદર અધિનિયમ અથવા નિયમો હેઠળ કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો છે અથવા આચરવામાં આવી રહ્યો છે અથવા આચરવાની તૈયારીમાં છે અથવા સદર અધિનિયમ અથવા નિયમોની જોગવાઈઓ અથવા કોઈપણ નોંધણી પ્રમાણપત્ર અથવા લાઈસન્સની શરતોનું પાલન કરવામાં આવી રહ્યું છે તેની ખાતરી કરવાના હેતુથી.

- સદર અધિનિયમની કલમ ૨૭ જાહેર સલામતીના કારણોસર જંતુનાશકોના વેચાણ વગેરે પર પ્રતિબંધ સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૨૭ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ, જો કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકારનો એવો અભિપ્રાય હોય કે કોઈપણ જંતુનાશકનો ઉપયોગ મનુષ્યો અથવા પ્રાણીઓ માટે જોખમ ઊભું કરે તેવી શક્યતા છે, જેથી તાત્કાલિક પગલાં લેવા યોગ્ય અથવા જરૂરી જણાય તો સરકાર સત્તાવાર ગેઝેટમાં જાહેરનામું

બહાર પાડીને, આ બાબતની તપાસ બાકી હોય ત્યાં સુધી જંતુનાશકના વેચાણ, વિતરણ અથવા ઉપયોગ પર પ્રતિબંધ મૂકી શકે છે.

• સદર અધિનિયમની કલમ ૨૯ ગુનાઓ અને આવા ગુનાઓ માટેની સજા નક્કી કરે છે. પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જે કોઈ નોંધણી પ્રમાણપત્ર વિના કોઈપણ જંતુનાશકની આયાત અથવા ઉત્પાદન કરે છે અથવા કલમ ૨૭ ના ઉલ્લંઘનમાં જંતુનાશકનું વેચાણ અથવા વિતરણ કરે છે, તે સજાને પાત્ર છે. સદર અધિનિયમની કલમ ૩૧એ રાજ્ય સરકારને ઇન્સેક્ટીસાઈડ્સ એક્ટ હેઠળના કેસોના ઝડપી નિકાલ માટે સ્પેશિયલ કોર્ટ સ્થાપવાની સત્તા આપે છે. સદર અધિનિયમની કલમ ૩૮ મુક્તિની જોગવાઈ છે અને તે નીચે મુજબ વંચાય છે:

“૩૮. મુક્તિ (૧) આ અધિનિયમમાંનું કંઈ પણ નીચેનાને લાગુ પડશે નહીં:

(એ) કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા પોતાના ઘરગથ્થુ હેતુઓ માટે અથવા કિચન ગાર્ડન માટે અથવા તેની ખેતી હેઠળની કોઈપણ જમીનના સંબંધમાં કોઈપણ જંતુનાશકનો ઉપયોગ;

(બી) પરિશિષ્ટમાં નિર્દિષ્ટ અથવા સમાવિષ્ટ કોઈપણ પદાર્થ અથવા આવા કોઈપણ એક અથવા વધુ પદાર્થો ધરાવતી કોઈપણ બનાવટ, જો આવો પદાર્થ અથવા બનાવટ મનુષ્યો માટે ઉપયોગી ન હોય તેવા કોઈપણ જંતુઓ, ઉંદરો, ફૂગ, નીંદણ અને વનસ્પતિ અથવા પ્રાણી

જીવનના અન્ય સ્વરૂપોને રોકવા, નાશ કરવા, દૂર ભગાડવા અથવા ઘટાડવા સિવાયના અન્ય હેતુઓ માટે બનાવાયેલ હોય.

(૨) કેન્દ્ર સરકાર, સત્તાવાર ગેઝેટમાં જાહેરનામા દ્વારા, અને તેમાં નિર્દિષ્ટ કરી શકે તેવી શરતોને આધીન, જો કોઈ હોય તો, જંતુનાશકો સાથે પ્રયોગો હાથ ધરવામાં રોકાયેલી કોઈપણ શૈક્ષણિક, વૈજ્ઞાનિક અથવા સંશોધન સંસ્થાને આ અધિનિયમ અથવા તે હેઠળ બનાવેલા નિયમોની તમામ અથવા કોઈપણ જોગવાઈઓમાંથી મુક્તિ આપી શકે છે.”

૧૭. આ વૈધાનિક જોગવાઈઓ પર એક ઝડપી નજર દર્શાવશે કે ૧૯૬૮ ના સદર અધિનિયમ હેઠળ, જંતુનાશકોની નોંધણી માટે, જંતુનાશકોનું ઉત્પાદન, વેચાણ, સંગ્રહ કરવા અથવા વેચાણ માટે પ્રદર્શિત કરવા ઈચ્છતી વ્યક્તિને લાઈસન્સ આપવા માટે વિંગતવાર જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે. આવા હેતુઓ પાર પાડવા માટે ઈન્સેક્ટીસાઈડ ઈન્સ્પેક્ટરોની નિમણૂક કરવાની હોય છે. આવા ઈન્સ્પેક્ટરોને કોઈપણ પરિસરમાં પ્રવેશવા અને તપાસ કરવાની વિશાળ સત્તાઓ આપવામાં આવી છે જ્યાં તેમને એવું માનવાને કારણ હોય કે કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો છે અથવા આચરવામાં આવે તેવી શક્યતા છે અથવા સદર અધિનિયમ હેઠળ લાદવામાં આવેલી શરતોનો ભંગ કરવામાં આવી રહ્યો છે. કલમ ૨૭ કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકારને જંતુનાશક અથવા તેની બેચના વેચાણ, વિતરણ અથવા ઉપયોગ પર તાત્કાલિક પ્રતિબંધ લાદવાની સત્તા આપે છે, જ્યાં સરકારના અભિપ્રાય મુજબ તેના ઉપયોગથી મનુષ્યો અથવા પ્રાણીઓ માટે એવું જોખમ ઊભું થવાની શક્યતા છે કે આવી તપાસ પેઝિંગ હોય તે

દરમિયાન આવો તાત્કાલિક પ્રતિબંધ લાદવો યોગ્ય અથવા જરૂરી બને છે. સદર અધિનિયમની કલમ ૨૯ હેઠળ ગુનાઓ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે. આવા કેસોના ઝડપી નિકાલ માટે સ્પેશિયલ કોર્ટની સ્થાપના કરી શકાય છે.

૧૮. આ જોગવાઈઓ કર્યા પછી, વિધાનમંડળે મુક્તિની જોગવાઈ કરતી કલમ ૩૮ ઘડી હતી. પેટા-કલમ (૧) હેઠળ સદર અધિનિયમમાંનું કંઈ પણ કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા પોતાના ઘરગથ્થુ હેતુઓ માટે અથવા કિચન ગાર્ડન માટે અથવા તેની ખેતી હેઠળની કોઈપણ જમીનના સંબંધમાં કોઈપણ જંતુનાશકના ઉપયોગને લાગુ પડશે નહીં. કલમ (બી) હેઠળ સદર અધિનિયમમાંનું કંઈ પણ પરિશિષ્ટમાં નિર્દિષ્ટ અથવા સમાવિષ્ટ કોઈપણ પદાર્થ અથવા તેમાંથી કોઈપણ એક અથવા વધુ ધરાવતી કોઈપણ બનાવટને લાગુ પડશે નહીં, જો આવો પદાર્થ અથવા બનાવટ મનુષ્યો માટે ઉપયોગી ન હોય તેવા કોઈપણ જંતુઓ, ઉંદરો, ફૂગ, નીંદણ અને વનસ્પતિ અથવા પ્રાણી જીવનના અન્ય સ્વરૂપોને રોકવા, નાશ કરવા, દૂર ભગાડવા અથવા ઘટાડવા સિવાયના અન્ય હેતુઓ માટે બનાવાયેલ હોય. કલમ ૩૮ ની પેટા-કલમ (૨) હેઠળ, કેન્દ્ર સરકાર જંતુનાશકો સાથે પ્રયોગો હાથ ધરવામાં રોકાયેલી શૈક્ષણિક, વૈજ્ઞાનિક અથવા સંશોધન સંસ્થાના કિસ્સામાં આ અધિનિયમની તમામ અથવા કોઈપણ જોગવાઈઓમાંથી મુક્તિ આપતું જાહેરનામું બહાર પાડવા માટે અધિકૃત છે. કલમ ૩૮ ની પેટા-કલમ (૧) જે સામાન્ય મુક્તિ છે તે બે ભાગમાં વહેંચાયેલી છે. કલમ (એ) હેઠળ, ઘરગથ્થુ અને કિચન ગાર્ડનના હેતુઓ વગેરે માટેના જંતુનાશકોને સદર અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્ર

બહાર રાખવામાં આવ્યા છે. કલમ (બી) હેઠળ, કૃષિ અને આનુષંગિક હેતુઓ સિવાયના અન્ય હેતુઓ માટે બનાવાયેલ જંતુનાશકોને મુક્તિ આપવામાં આવી છે જેવા કે મનુષ્યો માટે ઉપયોગી ન હોય તેવા કોઈપણ જંતુઓ, ઉંદરો, ફૂગ, નીંદણ અને વનસ્પતિ અથવા પ્રાણી જીવનના અન્ય સ્વરૂપોને રોકવા, નાશ કરવા, દૂર ભગાડવા અથવા ઘટાડવા માટે. પેટા-કલમ (૧) ની કલમ (બી) બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે જંતુનાશકોના ઉપયોગને સદર અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્રમાંથી મુક્તિ આપે છે. કલમ ૩૮ ની પેટા-કલમ (૨) કેન્દ્ર સરકારને શૈક્ષણિક, વૈજ્ઞાનિક અથવા સંશોધન હેતુઓ માટે જંતુનાશકોના ઉપયોગ માટે મુક્તિ આપવાની સત્તા આપે છે.

ફોરેન ટ્રેડ (ડેવલપમેન્ટ એન્ડ રેગ્યુલેશન) એક્ટ, ૧૯૯૨

૧૯. હવે આપણે ફોરેન ટ્રેડ (ડેવલપમેન્ટ એન્ડ રેગ્યુલેશન) એક્ટ, ૧૯૯૨ (ટૂંકમાં “૧૯૯૨ નો સદર અધિનિયમ”) ની સંબંધિત જોગવાઈઓનું અવલોકન કરી શકીએ છીએ. ૧૯૯૨ ના સદર અધિનિયમની કલમ ૩ આયાત અને નિકાસ સંબંધિત જોગવાઈઓ કરવાની સત્તા સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૩ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ, કેન્દ્ર સરકાર પાસે સત્તાવાર ગેઝેટમાં પ્રકાશિત હુકમ બહાર પાડીને, આયાતને સરળ બનાવીને અને નિકાસ વધારીને વિદેશી વેપારના વિકાસ અને નિયમન માટે જોગવાઈ કરવાની સત્તા છે. કલમ ૩ ની પેટા-કલમ (૨) હેઠળ, કેન્દ્ર સરકાર સત્તાવાર ગેઝેટમાં પ્રકાશિત હુકમ બહાર પાડીને, માલ અથવા સેવાઓ અથવા ટેકનોલોજીની આયાત અથવા નિકાસ પર પ્રતિબંધ મૂકવા, નિયંત્રિત

કરવા અથવા અન્યથા નિયમન કરવા માટે કેસોના નિર્દિષ્ટ વર્ગોને આવરી લેતી અને આવા અપવાદોને આધીન, જો કોઈ હોય તો, જોગવાઈઓ કરી શકે છે. ૧૯૯૨ ના સદર અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ, કેન્દ્ર સરકાર સત્તાવાર ગેઝેટમાં જાહેરનામા દ્વારા ફોરેન ટ્રેડ પોલિસી (વિદેશી વેપાર નીતિ) સમયાંતરે ઘડી શકે છે અને જાહેર કરી શકે છે અને તે જ રીતે સદર નીતિમાં સુધારો પણ કરી શકે છે. સદર અધિનિયમની કલમ ૬ ડિરેક્ટર જનરલની નિમણૂક અને તેમના કાર્યો સાથે સંબંધિત છે. પેટા-કલમ (૧) હેઠળ, કેન્દ્ર સરકાર સદર અધિનિયમના હેતુઓ માટે કોઈપણ વ્યક્તિને ડિરેક્ટર જનરલ ઓફ ફોરેન ટ્રેડ તરીકે નિયુક્ત કરી શકે છે. પેટા-કલમ (૨) મુજબ, ડિરેક્ટર જનરલ ફોરેન ટ્રેડ પોલિસી ઘડવામાં કેન્દ્ર સરકારને સલાહ આપશે અને તેઓ આવી નીતિના અમલીકરણ માટે જવાબદાર રહેશે.

૨૦. આવી વૈધાનિક જોગવાઈઓની નોંધ લીધા પછી, ચાલો આપણે તપાસ કરીએ કે તે કેસની હકીકતોને કેવી રીતે લાગુ પડે છે. આપણે યાદ કરી શકીએ કે અરજદારોએ ભારત સરકારના વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૭.૪.૨૦૦૬ ના જાહેરનામાને પડકાર્યું છે, જે હેઠળ, બોરિક એસિડની આયાતને એવી શરતને આધીન કરવામાં આવી છે કે તે કૃષિ મંત્રાલય હેઠળના સેન્ટ્રલ ઇન્સેક્ટીસાઇડ બોર્ડ અને રજિસ્ટ્રેશન કમિટી દ્વારા જારી કરાયેલ આયાત પરમિટ પર રહેશે. આ જાહેરનામાને મુખ્યત્વે ત્રણ આધારો પર પડકારવામાં આવ્યું છે, એટલે કે, બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે જંતુનાશકોની આયાતનું

નિયમન કરવું એ ઇન્સેક્ટીસાઇફ્સ એક્ટ હેઠળ કૃષિ મંત્રાલયના અધિકારક્ષેત્રમાં નથી; આ શરત સ્થાનિક ઉત્પાદકોને લાભ પહોંચાડવા માટે તેમના કહેવાથી લાદવામાં આવી છે અને તેથી તે સંપૂર્ણપણે અશુદ્ધ દાનતવાળી (મેલા ફાઇડ) છે અને છેલ્લે, આવી શરત અન્યથા પણ મનસ્વી, અવાજબી હતી અને લાદવી ભારત સરકારની સત્તામાં નહોતી.

૨૧. અમે નોંધ્યું છે કે ઇન્સેક્ટીસાઇફ્સ એક્ટ, ૧૯૬૮, જંતુનાશકોના ઉપયોગને નિયંત્રિત કરવા અને નિયમન કરવા માટે વિગતવાર જોગવાઈઓ કરે છે. જો કે આ જોગવાઈઓનો અમલ, કલમ ૩૮ માં સમાવિષ્ટ મુક્તિ કલમના આધારે, જંતુનાશક હેતુઓ માટેના જંતુનાશકો પૂરતો મર્યાદિત રહ્યો છે અને જંતુનાશક સિવાયના અન્ય હેતુઓ માટે નથી. તેથી અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ એ દલીલ કરવામાં સાચા હોઈ શકે છે કે બિન-જંતુનાશક ઉપયોગો માટે જંતુનાશકોની આયાતને નિયંત્રિત કરવી કે તેનું નિયમન કરવું એ કૃષિ મંત્રાલયના અધિકારક્ષેત્રમાં નથી. જો કે, આપણે સમજવું જોઈએ કે આ નિયમન ઇન્સેક્ટીસાઇફ્સ એક્ટ, ૧૯૬૮ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને લાદવામાં આવ્યું નથી પરંતુ ૧૯૯૨ ના સદર અધિનિયમ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને લાદવામાં આવ્યું છે. ૧૯૯૨ ના સદર અધિનિયમ હેઠળ, નોંધ્યા મુજબ, ભારત સરકાર જે નીતિ ઘડે છે તેના દ્વારા આયાત અને નિકાસનું નિયમન થાય છે. માત્ર આવી નીતિને આધીન રહીને જ કોઈ વ્યક્તિ ભારતમાં કોઈપણ માલની આયાત કરી શકે છે. સર્વવિદિત છે તેમ, ભારત સરકાર આવી આયાત-નિકાસ નીતિ

સામાન્ય રીતે પાંચ વર્ષના સમયગાળા માટે ઘડે છે. આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને જ તારીખ ૭.૪.૨૦૦૬ ના સદર જાહેરનામા દ્વારા આયાત-નિકાસ નીતિમાં સુધારો કરતી વખતે એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે બોરિક એસિડની આયાત એવી શરતને આધીન રહેશે કે તે કૃષિ મંત્રાલય હેઠળના સેન્ટ્રલ ઇન્સેક્ટીસાઈડ બોર્ડ અને રજિસ્ટ્રેશન કમિટી દ્વારા જારી કરાયેલ પરમિટ પર આયાત કરવામાં આવશે. તેથી, એવી દલીલ કરવી એ એક ગેરસમજ છે કે કૃષિ મંત્રાલય ઇન્સેક્ટીસાઈડ્સ એક્ટ, ૧૯૬૮ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને બોરિક એસિડની આયાતનું નિયમન કરવા માંગે છે. કૃષિ મંત્રાલય હેઠળના સેન્ટ્રલ ઇન્સેક્ટીસાઈડ બોર્ડ અને રજિસ્ટ્રેશન કમિટીને માત્ર આયાત પરમિટ આપવા માટે સંભવિત આયાતકારોની અરજીઓ પર પ્રક્રિયા કરવાનું કામ સોંપવામાં આવ્યું છે. ભારત સરકાર માટે આવું કરવામાં આ કાયદામાં કંઈ અવાજબી નથી કે કાયદામાં અસ્વીકાર્ય નથી. ૧૯૯૨ ના સદર અધિનિયમ હેઠળ, ભારત સરકાર પાસે આયાત નીતિનું નિયમન કરવાની પૂરતી સત્તાઓ છે. આમ કરતી વખતે, ભારત સરકાર માટે કોઈ ચોક્કસ વસ્તુની આયાત પર પ્રતિબંધ મૂકવો કે મર્યાદિત કરવો અથવા તેને નિયમનકારી પગલાંને આધીન રાખવો એ બંને બાબતો ખુલ્લી છે. હાલના કેસમાં, ભારત સરકારનો એવો અભિપ્રાય હતો કે પદાર્થની ઝેરી પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને, તેની આયાતનું નિયમન કરવું જરૂરી હતું. બની શકે કે બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે પદાર્થની આયાત માટે આવું નિયમન પૂરું પાડવામાં આવ્યું હોય. જો કે, આવા નિયમનકારી પગલા પાછળની ફિલોસોફી (વિચારધારા) માં કોઈ ભૂલ કાઢી શકાય

નહીં. બોરિક એસિડ ઝેરી ગુણધર્મ ધરાવે છે તે દર્શાવવા માટે અમારી સમક્ષ દાખલ કરાયેલ સરકારના સોગંદનામાની અમે વિગતવાર નોંધ લીધી છે. તેનો દુરુપયોગ અને/અથવા ગેરવહીવટ મનુષ્યો, વનસ્પતિ, પ્રાણીઓ અને પર્યાવરણને વ્યાપક નુકસાન પહોંચાડી શકે છે. તેથી જ્યારે આવું બોરિક એસિડ બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે આયાત કરવામાં આવે ત્યારે પણ, તેનું સંચાલન, સંગ્રહ અને ઉપયોગ યોગ્ય રીતે થાય તે મહત્વપૂર્ણ છે. વધુમાં, દેખીતી રીતે બિન-જંતુનાશક ઉપયોગના હેતુ માટે બોરિક એસિડની અનિયંત્રિત આયાત પણ જંતુનાશક ઉપયોગ માટે સંભવિત ચોરી અને ડાયવર્ઝન (અન્યત્ર વાળી લેવા) તરફ દોરી શકે છે. આ સંદર્ભમાં, બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે બોરિક એસિડની આયાતની જરૂરિયાત અંગે સેન્ટ્રલ ઇન્સેક્ટીસાઇડ બોર્ડ અને રજિસ્ટ્રેશન કમિટીનો નિર્ણય નિર્ણાયક રહેશે.

૨૨. પુનરોચ્ચાર કરીએ તો, ઇન્સેક્ટીસાઇડ્સ એક્ટ, ૧૯૬૮ જંતુનાશક ઉપયોગોના હેતુઓ માટે બોરિક એસિડ સહિતના કોઈપણ જંતુનાશકોના નિયમન અને નિયંત્રણ માટે વિગતવાર જોગવાઈઓ કરે છે. તેના ઉત્પાદન, વેપાર, સંગ્રહ વગેરે નિયંત્રણ અને દેખરેખને આધીન હોઈ શકે છે. સદર અધિનિયમની કલમ ૩૮ જ્યારે બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે જંતુનાશકોના તમામ ઉપયોગોને સદર અધિનિયમની જોગવાઈઓમાંથી મુક્તિ આપે છે, ત્યારે પણ તે કૃષિ મંત્રાલય પાસે એ સુનિશ્ચિત કરવાની શેષ સત્તા રાખશે કે સદર

પદાર્થનો ઉપયોગ વાસ્તવમાં બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે જ થઈ રહ્યો છે અને જંતુનાશક હેતુઓ માટે નહીં.

૨૩. કોઈપણ દષ્ટિકોણથી જોતાં, ભારત સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલ વાદગ્રસ્ત જાહેરનામામાં સત્તાનો અભાવ નથી તેમજ પરવાનગી આપનાર સત્તામંડળ તરીકે કૃષિ મંત્રાલય હેઠળના સેન્ટ્રલ ઇન્સેક્ટીસાઇડ બોર્ડ અને રજિસ્ટ્રેશન કમિટીની વિશિષ્ટતા કાયદા હેઠળ અસ્વીકાર્ય નથી.

૨૪. શું આ નિયમન અવાજબી, મનસ્વી અથવા અન્યથા સદર અધિનિયમના હેતુઓ માટે નથી? જવાબ નકારાત્મક જ હોવો જોઈએ. અમે આવા નિયમનો પૂરા પાડવા પાછળનો હેતુ અને વિચારધારા જોયા છે. જો ભારત સરકારને તેની વિવેકબુદ્ધિમાં જણાયું કે અમુક પદાર્થ જે અન્યથા ઝેરી પ્રકૃતિનો છે, તેની આયાતને બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે પણ અમુક નિયમો અને નિયમનકારી પગલાંને આધીન રાખવી જરૂરી છે જ્યાં તે વનસ્પતિ, પ્રાણીઓ અથવા મનુષ્યોને નુકસાન પહોંચાડે તેવી શક્યતા હોય, તો આવા નીતિવિષયક નિર્ણયમાં ભૂલ કાઢી શકાય નહીં. ભારત સરકારના નીતિવિષયક નિર્ણયની અદાલતી સમીક્ષા અત્યંત મર્યાદિત છે. સામાન્ય રીતે, આ કોર્ટ અમુક નીતિની શુદ્ધતા કે સલાહભરેલા હોવાપણામાં પ્રવેશ કરશે નહીં અને નીતિ નિર્માતા સંસ્થાના અભિપ્રાય, સમજણ કે વિવેકબુદ્ધિ પર પોતાનો અભિપ્રાય લાદશે નહીં. ભારત સરકાર પાસે જ જરૂરી સાધનો, વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી નિષ્ણાત સલાહ અને વધુ આવશ્યક રીતે, નીતિવિષયક નિર્ણયો લેવાની જવાબદારી છે. વધારામાં, ગૌણ

કાયદાની સત્તાના ઉપયોગમાં હોવા છતાં આવા નીતિવિષયક નિર્ણયને વૈધાનિક જોગવાઈઓનું સ્વરૂપ આપવામાં આવ્યું છે. સર્વવિદિત છે તેમ, ગૌણ કાયદો પણ બંધારણીયતાનું અનુમાન ધરાવે છે. જે કોઈ તેને મનસ્વી, અવાજબી અથવા અન્ય કોઈ રીતે ગેરબંધારણીય ગણાવે છે તેણે જરૂરી હકીકતો દ્વારા તે સ્થાપિત કરવાનું રહે છે. અમે ૧૯૯૨ ના સદર અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓની નોંધ લીધી છે. અમે ઇન્સેક્ટીસાઈડ્સ એક્ટ, ૧૯૬૮ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ પણ ધ્યાને લીધી છે. અમને જણાતું નથી કે બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે બોરિક એસિડની આયાતનું પણ નિયમન કરવાની જરૂર છે તે સુનિશ્ચિત કરવાની ભારત સરકારની નીતિ કોઈપણ રીતે અવાજબી, મનસ્વી કે ભેદભાવપૂર્ણ છે.

૨૫. આપણે યાદ કરી શકીએ કે આપો જ મુદ્દો **ફેરોક બોર્ડર્સ લિ. અને અન્ય** (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં કેરળ હાઈકોર્ટ સમક્ષ આવ્યો હતો, જેમાં નીચે મુજબના અવલોકનો કરવામાં આવ્યા હતા:

“૩૪. સદર અધિનિયમની કલમ ૩૮ હેઠળ એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જ્યારે જંતુનાશકોનો ઉપયોગ બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે કરવાનો ઈરાદો હોય, ત્યારે સદર અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે નહીં. વાસ્તવમાં માત્ર એવા જ જંતુનાશકો કે જે ખરેખર બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે ઉપયોગ કરવાનો ઈરાદો ધરાવે છે તેમને જ સદર અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્ર અને તેમાં પૂરા પાડવામાં આવેલા નિયંત્રણો અને નિયમનોમાંથી બહાર રાખવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે પૂરતા સલામતીનાં પગલાં

અમલમાં મૂકવાનું સરકાર માટે ચોક્કસપણે ખુલ્લું છે. આ સંદર્ભમાં જ્યારે બોરિક એસિડનો આયાતકાર અંતિમ ઉપયોગ સ્થાપિત કરવામાં સક્ષમ ન હોય ત્યારે વેપારી માટે એવું કહેવું ખુલ્લું નથી કે તેને દેખીતી રીતે બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે બોરિક એસિડની આયાત કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ. આમાં એવો ભય રહેલો છે કે આયાત કરેલ જથ્થો જંતુનાશક હેતુઓ માટે વાળવામાં આવે. જો આવું ડાયવર્ઝન થાય, તો ચોક્કસપણે એવી પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ શકે છે જ્યાં સદર અધિનિયમનો હેતુ જ પરાજિત થઈ શકે છે કારણ કે બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે ઉપયોગ કરવાના બહાને મોટી માત્રામાં બહુ-ઉપયોગી જંતુનાશકોની આયાત કરવામાં આવી શકે છે પરંતુ તેવા લોકોના હાથમાં જઈ શકે છે જેઓ તેનો ઉપયોગ જંતુનાશક તરીકે કરે છે. જંતુનાશકોનો જંતુનાશક તરીકે ઉપયોગ એ સદર અધિનિયમનો વિષય છે. આવા જંતુનાશકોને સદર અધિનિયમના નિયંત્રણ હેઠળ લાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. જ્યાં સુધી જંતુનાશકોના બહુવિધ ઉપયોગનો સંબંધ છે, કારણ કે તેઓ જંતુનાશક તરીકે અને અન્ય હેતુઓ બંને માટે ઉપયોગમાં લેવા સક્ષમ છે, તેથી તેમની આયાત પર નિયંત્રણ સરકાર દ્વારા જરૂરી જણાયું છે. જ્યારે આવું નિયંત્રણ લાગુ કરવામાં આવે છે અને આવા નિયમનોના આધારે એવું જોવા મળે છે કે માત્ર વાસ્તવિક આયાતકારો કે જેઓ બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે બોરિક એસિડનો ઉપયોગ કરવાનો ઈશાદો ધરાવે છે તેઓ જ બોરિક એસિડની આયાત કરી શકે છે, ત્યારે ચોક્કસપણે એવી પરિસ્થિતિ

સર્જાય છે જ્યાં સરકારની નીતિ પરિપૂર્ણ થાય છે, ઉચ્ચ જાહેર હેતુ સાર્થક થાય છે અને વાસ્તવમાં સદર અધિનિયમનો ઉદ્દેશ્ય પણ પૂર્ણ થાય છે. ઉદ્દેશ્ય એ કારણસર પૂર્ણ થાય છે કે આયાત પરમિટની સુરક્ષા પૂરી પાડીને જેના દ્વારા માત્ર વાસ્તવિક રીતે બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે બનાવાયેલ બોરિક એસિડને જ આયાત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે, જેથી સંભવતઃ બિન-જંતુનાશક હેતુ માટે બોરિક એસિડ આયાત કરીને જંતુનાશક હેતુઓ માટે વાળવાની શક્યતા પરાજિત થાય છે. અમે એ વાત સ્વીકારવામાં અસમર્થ છીએ કે જ્યારે કોઈ વેપારી મોટી માત્રામાં બોરિક એસિડની આયાત કરે ત્યારે એવું કહી શકાય કે તેનો ઈરાદો બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે ઉપયોગ કરવાનો છે. બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે બોરિક એસિડનો ઉપયોગ કરવાનો ઈરાદો તે સમયે નક્કી થવો જોઈએ જ્યારે તે વાસ્તવમાં આયાત કરે છે. એવું બની શકે કે જ્યારે કોઈ વેપારી આયાત કરે, ત્યારે તેનો સામાન્ય ઈરાદો એવા ગ્રાહકોને વેચવાનો હોય કે જેઓ તેનો ઉપયોગ બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે કરી શકે. એ પણ સાચું હોઈ શકે છે કે જો, બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે બોરિક એસિડની આયાત કર્યા પછી, તે જાતે અથવા જેઓ તેનો બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે ઉપયોગ કરતા નથી તેમને વેચીને જંતુનાશક હેતુઓ માટે તેનો ઉપયોગ કરે તો કાયદો તેને પકડી શકે છે. પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે જો સરકારે એવા સલામતીનાં પગલાં અમલમાં મૂકવાનું યોગ્ય માન્યું હોય કે દસ્તાવેજી પુરાવા અને હકીકતો અને આંકડાઓ દ્વારા સમર્થિત વસ્તુલક્ષી

માપદંડો દ્વારા નિશ્ચિતતા સાથે સાબિત કરીને બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે બોરિક એસિડની આયાત કરવાનો ઇશાદો ધરાવતા હોય તેવું દર્શાવવામાં સક્ષમ હોય તેમને જ આયાત કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ, તો અદાલતે તેને રદબાતલ કરવી જોઈએ.”

૨૬. અમે સભાન છીએ કે આયાતકારો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિવ્યુ પિટિશનમાં, કેરળ હાઈકોર્ટે ભેદભાવના આધારે જાહેરનામાની માન્યતાનો પ્રશ્ન ખુલ્લો રાખ્યો હતો.

૨૭. અમે નોંધ્યું છે કે આયાત નીતિના પરિશિષ્ટ-૧ માં પ્રકરણ નોંધ ૨૮૧૦ હેઠળ પણ એક નીતિ શરતનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે જે એવી આવશ્યકતા રાખે છે કે જ્યાં જંતુનાશકો બિન-જંતુનાશક હેતુઓ માટે આયાત કરવામાં આવે છે ત્યાં કૃષિ વિભાગ હેઠળના સેન્ટ્રલ ઇન્સેક્ટીસાઈડ બોર્ડ અને રજિસ્ટ્રેશન કમિટી પાસેથી આયાત પરમિટ જરૂરી છે.

૨૮. અમને વાસ્તવિક અશુદ્ધ દાનત (*મેલા ફાઈડ*) સ્વીકારવા માટેના કોઈ આધારો પણ જણાતા નથી. બની શકે કે આ ચોક્કસ કેસમાં, બોરિક એસિડના સ્થાનિક ઉત્પાદકો દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો પર ભારત સરકાર પગલાં લેવા માટે સક્રિય થઈ હોય. જો કે, તે માત્રથી અનિવાર્યપણે અશુદ્ધ દાનત (*મેલા ફાઈડ*) સૂચિત થતી નથી. શાસનના લોકશાહી સ્વરૂપમાં, વહીવટીતંત્ર વિવિધ વર્ગો તરફથી મળતી રજૂઆતો માટે હંમેશા ખુલ્લું હોય છે. જો કોઈ ચોક્કસ વર્ગ તરફથી રજૂઆત દ્વારા વહીવટીતંત્રના ધ્યાને કોઈ સંબંધિત હકીકત લાવવામાં

આવે, અને જો નીતિ ઘડવા માટે પણ આવી રજૂઆતને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે, તો રેકર્ડ પર વધુ કંઈ ન હોય ત્યાં સુધી આવી નીતિને અશુદ્ધ દાનતવાળી ગણી શકાય નહીં. ભારત સરકારે ધ્યાન દોર્યું છે કે આવી આયાત શરતો વર્ષ ૧૯૯૧ થી લાગુ કરવામાં આવી છે. એ બાબત પણ નિર્દેશિત કરવામાં આવી છે કે માત્ર બોરિક એસિડ જ નહીં પરંતુ અન્ય તમામ જંતુનાશકો પણ આવા જ નિયમનકારી પગલાંને આધીન છે. બોરિક એસિડની આયાત વિશે કંઈ વિશિષ્ટ કે અસામાન્ય નથી.

૨૯. અરજદારો તેમજ ખાનગી સામાવાળા(ઓ) એટલે કે બોરિક એસિડના સ્થાનિક ઉત્પાદકોએ માંગવામાં આવેલી અને મંજૂર કરવામાં આવેલી આયાત પરવાનગીનો અલગ-અલગ ડેટા રજૂ કર્યો છે. આ આંકડાઓ મોટો તફાવત દર્શાવે છે. અરજદારો દ્વારા રજૂ કરાયેલ ડેટા સૂચવે છે કે આયાતકાર દ્વારા માંગવામાં આવેલ જથ્થાના નાના હિસ્સા માટે જ પરવાનગી આપવામાં આવી હતી. જ્યારે સામાવાળા(ઓ) દ્વારા રજૂ કરાયેલ ડેટા સૂચવે છે કે, મોટાભાગની માંગ સંતોષવામાં આવી હતી. વધુ કંઈ પણ વિના ટૂંકા ગાળા માટે પસંદ કરાયેલ આવો ડેટા અશુદ્ધ દાનત (મેલા ફાઈલ્સ) કે તેનો અભાવ સ્થાપિત કરી શકતો નથી. કોઈપણ સંજોગોમાં, ગૌણ કાયદા દ્વારા નીતિનું ઘડતર એ તેના અમલીકરણ કરતાં તદ્દન અલગ છે. અગાઉનું સંપૂર્ણપણે માન્ય હોઈ શકે છે જ્યારે પછીનું ખામીયુક્ત હોઈ શકે છે.

૩૦. પરિણામે, પિટિશન રદ કરવામાં આવે છે.

(અડીલ કુરેશી, ન્યાયમૂર્તિ)

(બિરેન વૈષ્ણવ, ન્યાયમૂર્તિ)

સહી/-

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.